

Марина ШЕВЧЕНКО

магістрантка 1 курсу, гр. УМ-51.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

м. Полтава, Україна

Науковий керівник – Світлана Василівна ЛЕНСЬКА

доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРАХ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ПРО ВІЙНУ ТА РОМАНІ Ю. КОСАЧА «ДЕНЬ ГНІВУ»

Сьогодні, коли Українська держава веде кровопролитні бої проти російської агресії, показуючи при цьому силу духу, стійкість та непереможність, актуальними є твори письменників, які у своїх творах піднімають тему війни, а отже і розкривають особливості національного характеру українців, завдяки якому і відстоюється воля, свобода, незалежність. Саме такими є твори видатного письменника, критика, науковця, публіциста та державного діяча О.Гончара, життя якого є плідним щодо творчого доробку та особистого досвіду.

Осмыслити особливості національного характеру у творах О. Гончара про війну можливо лише тоді, якщо розглядати цю проблему у контексті зіставлення з творами інших вітчизняних письменників, особливо якщо будуть показані різні часові площини та історичні реалії, за допомогою чого можна буде простежити тяглість даного питання. Роман Ю. Косача «День гніву», незважаючи на віддаленість воєнних подій у часі, дасть змогу порівняти, як проявлялися національні характери у роки національно – визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, і чи зазнали вони змін порівняно з подіями Другої світової війни, що знайшло своє відображення у творах О.Гончара.

Предметом статті є вивчення особливостей національного характеру у творах О.Гончара про війну та романі Ю.Косача «День гніву». Актуальність теми зумовлюється тим, що довгий час у радянському літературознавстві творчість обох письменників оцінювалася або відповідно певним стандартам (О. Гончар), або й зовсім чи частково заборонялася (Ю. Косач), дане питання в українському літературознавстві не розглядалося.

З давніх часів дана проблема цікавила не тільки мислителів Аристотеля, Цицерона, але й науковців М. Костомарова, О. Кульчицького, С. Кримського. Майже всі дослідники, колишні і тепершні, виокремлюють такі типові риси

українського національного характеру як демократичність, волелюбство, адаптивність, емоційність, що виявляють у наближеності українців до природи, працелюбстві, культурі родини, релігійності, гостинності.

Питання залишається актуальним і в літературі, зокрема у творах О.Гончара про війну, де всебічно розкрито національний характер українців. Не дивлячись на те, що воєнну прозу письменника вивчало багато дослідників, зокрема А. Погрібний, В. Неділько, В. Коваль, М. Жулинський та інші, дана проблема через ідеологічний тиск не знайшла повноцінного відтворення, хоча такі спроби здійснюються [1].

Друга світова війна була однією з найбільших трагедій життя європейського світу. О. Гончар був її очевидцем та учасником, тому йому вдалося виразно показати злочинну та антигуманну суть цих подій та засвідчити такі риси українського характеру як героїзм, дружба, згуртованість, самопожертва, волелюбність.

У романі «Людина і зброя» письменник відтворює патріотичний злет духу народу, готовність до боротьби у момент оголошення війни. Молодих студентів страшна звістка у благородному патріотичному пориві штовхає записатися добровольцями на фронт, вони впевнені у швидкій перемозі: «Та ми як підемо, та ми як вдаримо - пір'я з них полетить» [2]. Усі страхи війни герої осягли, коли потрапили під шквал вогню, коли «бризками мозку розлітаються інтелекти» [2].

Однак все ж Олесь Гончар поетизує, перш за все, подвиг в ім'я Батьківщини, виявляючи найприкметніші риси героїв у боях на Росі. Наприклад, Богдан Колосовський, який уже не витримує страхіть війни, усе одно демонструє мужність і кмітливість у розвідці. А Степура, який виховувався у хліборобській родині, зважаючи на те, що йому було складно пережити вигляд потолоченої пшениці, усе ж знайшов у собі сили допомогти понівеченому супернику Славику Лагутіну.

В іншому романі «Прапорноносці» О. Гончар увінчує також цю рису національного характеру українців як вірність Батьківщині, показуючи, що більшість героїв твору – це вихідці з України. У «Щоденнику» письменник зазначає: «Створюючи «Прапорноносців», мені, крім іншого, хотілося зняти з народу нашого охоче наліплюване тоді тавро окупаційності. Хотілося показати, що воювали українці не гірше за інших, і крові пролили не менше. Здається, мені це вдалося» [3, с.116]. На сторінках твору автор змальовує чесних, працьовитих, а то й веселих бійців – українців. Це Черниш, Хома Хаєцький, Маковейчик, Сагайда, Шовкун. Кожен персонаж родом з різних куточків України, зі своїми поглядами

на життя, мовою. Взаємодоповнюючись, характери бійців творять узагальнений образ української нації. У кожного з них своя риса характеру. Наприклад, Хаєцький має почуття гумору, Маковей любить співати, брати Блаженки працелюбні та вірні своїм родинам. Усі вони не завойовники, а справжні визволителі, бо несуть цілим країнам волю. І це пояснюється, перш за все, тим, що за весь історичний період існування Україна не була країною-агресором.

Таку ж національну рису українців як стійкість, мужність на полі бою показує у романі «День гніву» Ю.Косач. Прикладом є образ Богдана Хмельницького, першого козацького ватажка, якому офіційно надали титул гетьмана. Наприклад, у битві на Жовтих Водах він показаний як справжній полководець і знавець військової справи, що сміливо виїжджає під кулі з постановою: або виграти, або впасти. Проти ворогів він іде з думкою про те, що колись для Роксоланії наступить воля. Тому і йде сміливо у бій козацтво і, здавалося, втратило перемогу. Але всі побачили, як наперед вийшов гетьман з шаблею в руках і повів військо в останній рішучий бій. У фінальній битві воїни б'ються завзято, бо мають такі ж риси – волелюбство та сміливість.

Слід звернути увагу і на таку національну рису українців як релігійність. У часи тоталітарного режиму О. Гончару, який сам був набожною людиною, доводилося оминати це питання у творчості. Тільки в роки незалежності його твори, зокрема про війну, вийшли в нових редакціях, «очищені від тоталітарного накипу» [1, с.163].

У романі «День гніву» навпаки Ю.Косач приділяє цій рисі велику увагу. З молитвою козаки йдуть у бій, з молитвою приймають смерть. Перед вирішальним боєм гетьман молиться. Наприклад, панна Олена про Хмельницького говорить, що якщо він воює за віру, то його діло «праве й спасенне» [5, с. 153]. Згодом він і сам доходить думки про те, що його справа – це веління самого Бога. Не час відступати, коли горить вогнем повстання не тільки Україна, а й сусідні держави.

Як бачимо, автору вдалося знайти відповіді на важливі питання національного самоутвердження, показати персонажі, які стали виразниками певних ментальних рис, а також психологічні особливості свого народу.

Отже, у творах Олесь Гончара про війну і в романі Ю. Косача «День гніву» знайшли вираження характерні для українського національного характеру архетипи істини, добра, а також архетипи волі, свободи, вірності. Проблема національного характеру, відображення її в українській літературі, дослідження глибинних підвалин менталітету українського народу та виявлення

національних особливостей суспільства залишаються актуальними. Вирішення цієї проблеми допоможе зміцненню самосвідомості українців.

Список використаних джерел

1. Гончар О. Берегти світло в душі... Київ : Веселка, 2011. 223 с.
2. Гончар О. Людина і зброя. URL: http://ukrbooks.com/ua/ljudyna_i_zbroja/ (дата звернення 24.03.2023).
3. Гончар О. Щоденники: у 3 т. Київ : Веселка, 2004. Т. 3. С.116
4. Жулинський М. Олесь Гончар: творчість як доля : у 12 т. Київ, 2001. Т.1. 573 с.
5. Косач Ю. День гніву. Регенсбург, 1947. С.49

